

The Shock Doctrine: gedegen onderzoeksjournalistiek of een ordinaire complottheorie?

Onlangs is het boek *The Shock Doctrine* van Naomi Klein verfilmd door Michael Winterbottom en Mat Whitecross. De Canadese journalist/activist staat vooral bekend om de andersglobalistische boodschap van haar boek *No Logo*. De twee filmmakers hebben hun sporen verdiend met andere geëngageerde films als *The Road to Guantanamo*. Op 20 april werd de film in Lux Nijmegen vertoond, met aansluitend een debat over de film met Esther-Mirjam Sent (hoogleraar economie RU) en Sylvia Borren, voormalig algemeen directeur van Oxfam Novib en thans co-chair van GCAP (Global Call for Action Against Poverty.) Het debat stond onder leiding van Anne Dohmen, journalist van VOX.

Centraal in de film staat de these dat transitieën naar vrijemarkteconomieën doorgaans niet op democratische wijze tot stand zijn gekomen. Met behulp van vele archiefbeelden wordt verhaald hoe er in meerdere gevallen een 'externe schok' nodig was die daarna uitgebuit is door neoliberale beleidsmakers. Zij lieten zich vooral inspireren door de ideeën van Milton Friedman en andere economen van de Universiteit van Chicago (de zogenaamde "Chicago Boys"). Zo is er het voorbeeld van Chili, waar met een door de CIA gesteunde staatsgreep de socialistische president Salvador Allende is afgezet. Vervolgens kwam de door de VS gesteunde president Pinochet aan de macht die de ideeën van Friedman in de praktijk bracht. In rap tempo worden hier andere voorbeelden aan gelinkt. Zo werd Margaret Thatcher pas na de voor Groot-Brittannië gunstig verlopen Falklandoorlog populair genoeg om haar vrijemarkt-agenda door te voeren. Daarnaast werd president Jeltsin gesteund door het westen toen hij het Russische parlement ontbond. Het land staat vandaag de dag eerder bekend als een oligarchie dan een democratie. Ook de reactie op 9/11, waarbij in tegenstelling tot bijvoorbeeld Pakistan het olierijke Irak werd aangevallen door de VS, wordt onder dezelfde noemer geschoven. Deze oorlog, die door een deels geprivatiseerd leger werd uitgevoerd, zou vooral uit economische belangen gevoerd zijn. Als laatste "shock" komt de huidige economische crisis aan bod.

Dit laatste vindt Esther-Mirjam Sent een slecht punt van de film, zo geeft ze na afloop aan in het debat. De reactie op de huidige economische crisis is immers niet dat er meer markt moet komen. De consensus is juist dat het neoliberalisme op punten gefaald heeft. Ook vindt ze dat de film in essentie over het buitenlandse beleid van de VS gaat. Economie is hierin volgens Sent belangrijk maar niet allesbepalend. Er is te weinig aandacht voor bijvoorbeeld de veiligheidsaspecten van buitenlands beleid. Uit de zaal komt een reactie dat de film op een complottheorie berust. Door achter al deze op zichzelf staande gebeurtenissen de hand van Friedman en zijn vriendjes te zien gaan de makers uit van een complot, zo is de redenering. Sylvia Borren is het hier niet mee eens en stelt dat ze uit haar praktijkervaring weet dat het vaak nog veel erger is, de film toont slechts het topje van de ijsberg.

Zoals vaker bij het controversiële werk van Klein zijn de meningen dus verdeeld. Naar mijn mening toont de film overtuigend aan hoe in elk specifiek geval een schok is gebruikt om een op neoliberale leest geschoeide markteconomie in te voeren. Het blijven echter slechts een aantal voorbeelden, en de film toont erg veel aandacht voor het clubje van Friedman dat overal achter zou zitten. Zoals ook vanuit de zaal werd opgemerkt is er geen aandacht voor de meer succesvolle schoktherapie van Jeffrey Sachs. Met zijn advies werd de economie van Polen bijvoorbeeld succesvol hervormd. Over het geheel genomen is de film het meest overtuigend in het tonen van de vaak destructieve gevolgen van het buitenlandse beleid van de VS. De these dat het de ideeën van Friedman en de Chicago Boys waren die dit beleid aanstuurden komt minder uit de verf.